

Övningsuppgifter - augusti 2024 - läsförståelse

1. Pressfrihet

Man beskriver ofta fria och oberoende medier som en grundpelare för en fungerande demokrati. Situationen för journalister och pressfriheten i Europa försämrades under 2023. I några länder skedde dock framsteg. Pressfrihetsindexet är jämförbart bakåt till och med 2012. Sedan dess har 40 av de 47 europeiska länderna som ingår backat på skalan. I endast sju har pressfriheten blivit bättre än för drygt ett årtionde sedan. Problemen kan handla om att myndigheterna tar kontroll över de statliga medierna och bestämmer vad som får sägas där, eller att journalister motarbetas och inte får tillgång till information som de behöver för att göra sitt jobb. Men det handlar också om hot och direkta angrepp på journalister. När journalister hindras från att göra sitt jobb så innebär det att medborgarna inte får veta om de som har makten i samhället missbrukar sitt förtroende. Det blir svårt, eller omöjligt, att avslöja korrupktion och som medborgare får man inte veta hur politiska beslut har fattats.

- A. Pressfriheten i hela Europa har försämrats sedan 2012.
- B. I sju av de 47 länderna är pressfriheten en grundpelare för en fungerande demokrati.
- C. Att journalister motarbetas innebär ett problem för demokratin.
- D. Korrupktion är lättare att avslöja i länder där myndigheterna har kontroll över media.

2. Fri rörlighet

EU-medborgare kan flytta, investera, sälja varor och erbjuda tjänster i hela EU. Det är exempel på att EU-länderna ska fungera som en gemensam marknad med fri rörlighet över gränserna.

Fri rörlighet för personer innebär till exempel att alla EU-medborgare har rätt att bosätta sig och arbeta i andra EU-länder utan krav på arbets- eller uppehållstillstånd. Varor ska också kunna köpas och säljas på ett enkelt sätt. Det finns därför inga tullar mellan EU-länderna och med EU:s gemensamma krav på produktsäkerhet kan varorna säljas i alla länder.

Företag kan arbeta i hela EU. De kan erbjuda tjänster, till exempel byggarbeten eller banktjänster, i andra EU-länder. Den fria rörligheten för kapital handlar bland annat om rätten att investera eller köpa ett företag i andra EU-länder. Det är förbjudet att begränsa hur mycket pengar någon vill överföra mellan EU-länder.

Även om EU-medborgare har rätt att flytta till andra länder finns det vissa villkor. Personen ska kunna försörja sig för att få stanna och kan behöva ha en sjukförsäkring. Pensionärer kan få sin pension utbetald i andra EU-länder och studenter får studera på samma villkor som landets studenter.

- A. Man får flytta hur mycket pengar som helst mellan EU-länder.
- B. Studenter kan få sina studiemedel utbetalda i andra EU-länder.
- C. EU-medborgare som vill försörja sig i ett annat EU-land kan behöva söka arbetstillstånd i vissa fall.
- D. EU:s krav på produktsäkerhet gäller även för importerade varor.

3. Katastrofhjälp

EU-länderna har kommit överens om att samarbeta vid akuta hjälpinsatser, till exempel vid naturkatastrofer eller katastrofer orsakade av människor.

EU-ländernas gemensamma hjälpinsatser vid katastrofer samordnas av Echo, som är EU-kommissionens avdelning för humanitärt bistånd och civilskydd. EU:s katastrofhjälp förmedlas sedan praktiskt via över 200 partnerorganisationer och organ som utför arbetet på fältet, till exempel icke-statliga organisationer, Röda korset och FN-organ.

Centrum för samordning av katastrofberedskap (ERCC) i Bryssel övervakar pågående och potentiella kriser i hela världen dygnet runt. ERCC är en avdelning inom EU-kommissionen. Vid en katastrof kan det drabbade landets beredskapsmyndighet vända sig till ERCC som i sin tur undersöker med övriga länder vilka resurser, till exempel utrustning och nödhjälpsartiklar, som de kan bistå med.

- A. ERCC övervakar möjliga krishärdar i syfte att snabbt kunna skicka stöd till drabbade länder.
- B. Echo har i uppdrag att koordinera EU-ländernas katastrofhjälpinsatser.
- C. EU:s katastrofhjälp förmedlas inte via statliga organisationer.
- D. I händelse av katastrof skickar ERCC ut den utrustning och nödhjälp som finns att tillgå.

4. Revisionsrätten

Europeiska revisionsrätten, eller revisionsrätten som den ofta kallas, är den EU-institution som har i uppgift att granska hur EU:s pengar används. Den kan granska alla organisationer och personer som tar emot eller hanterar EU-pengar, alltså inte bara EU:s egna institutioner. Varje höst kommer revisionsrätten med sin årsrapport. Den innehåller en granskning av hur EU-kommissionen, som förvaltar EU:s budget, har skött sitt uppdrag. Revisionsrättens årsrapport är ett underlag för Europaparlamentet, som på rekommendation av ministerrådet beslutar om EU-kommissionen kan få ansvarsfrihet för året som gått. Ansvarsfrihet innebär att parlamentet anser att kommissionen har skött förvaltningen på ett korrekt sätt. Revisionsrätten granskar men har inte möjlighet att ingripa om den upptäcker fel. Om revisorerna till exempel upptäcker bedrägerier rapporterar de till Europeiska byrån för bedrägeribekämpning, Olaf. När medlemsländernas institutioner har begått fel blir det oftast de nationella myndigheterna som tar hand om det.

- A. Ministerrådet påverkas av beslut om EU-kommissionens ansvarsfrihet.
- B. Ministerrådet har en mindre roll än Europaparlamentet i processen kring beslut om EU-kommissionens ansvarsfrihet.
- C. Ministerrådet har en huvudroll i processen kring beslut om EU-kommissionens ansvarsfrihet.
- D. Ministerrådet är involverat i processen kring beslut om EU-kommissionens ansvarsfrihet.

5. AIs elförbrukning

En nyligen gjord uppskattning visar att IT-sektorn som helhet stod för ungefär 4 procent av den globala elkonsumtionen år 2020. Enligt det internationella energiorganet IEA, kan elbehovet från dataservrar, artificiell intelligens (AI) och kryptovalutor komma att fördubblas till år 2026 jämfört med 2022. AI, och särskilt generativ AI med tjänster som Chat GPT, kräver mer energi än till exempel en klassisk sökning på nätet. Allra mest energi går det åt till att generera bilder. Att skapa en bild med en kraftfull AI-modell kostar lika mycket energi som att ladda telefonen, enligt en uppmärksam studie från i höstas. Mer än hälften av AI:s energiförbrukning kommer från själva användningen, det vill säga när vi ber en AI om en bild eller ett svar på en fråga. En annan stor del kommer från utvecklingen och träningen av den underliggande AI-modellen. Ett problem i sammanhanget är bristen på transparens. Få bolag redovisar hur mycket energi som går åt till att träna AI-modellerna. Men klart är att AI skapat ett enormt sug efter datorkraft. Den här rushen har bland annat lett till brist på de specialanpassade datorchip som används för AI.

- A. AI har orsakat en energikris med påföljande brist på datakapacitet.
- B. ChatGPT är den tjänst som drar mest energi, till exempel för bildgenerering.
- C. Det behövs mer information om hur hög energiförbrukningen för AI egentligen är.
- D. AI:s användning står för hälften av energiförbrukningen medan utveckling och träning av AI-modellen står för andra hälften.

6. Avsalta havsvatten

Det utvecklas metoder för avsaltning av havsvatten hela tiden. Försörjning av färskvatten till jordens befolkning och dess behov, som jordbruk, boskapsskötsel, industri eller handel, är den största utmaningen mänskligheten står inför. De metoder som funnits med länge baseras på antingen kokning (där den tekniska termen är indunstning) eller filtrering (som vid avsaltning kallas omvänd osmos). Kokning liknar den naturliga avsaltningsprocess där solens värme avdunstar vatten från hav och ger upphov till vattenånga som kondenserar till regn och snö. Idag pågår flera studier där spillvärme tas tillvara för kokning. Elektrodialys är en äldre metod där stark ström används för att avskilja saltjonerna. Tekniken används numera i viss omfattning med elektricitet som generats med solpaneler, vilket ger låg driftkostnad. Både dagens tekniker och de som är under utveckling lämpar sig dock ekonomiskt bäst för storskalig drift. Utrustningen är kostsam även i liten skala, vilket leder till hög kostnad per liter för den enskilde som skaffar egen anläggning.

- A. Tekniken för kokning med hjälp av spillvärme har kommit längre än tekniken för filtrering.
- B. När solvärmens gör så att havsvatten förångas skiljs vatten och salt på naturlig väg.
- C. Få enskilda skaffar egna avsaltningsanläggningar.
- D. Elektrodialys är en föråldrad metod som numera har bytts ut mot teknik driven av solpaneler.

7. Hajfensfiske

Hajar är viktiga för balansen i de marina ekosystemen och de är sårbara för mänsklig verksamhet. Trots de bevarandeansträngningar som gjorts på senare år är läget kritiskt för många hajbestånd. Mer än en tredjedel av hajarerna anses hotade – alltså akut utrotningshotade, starkt hotade eller sårbara. Hajfening är ett av problemen, alltså att hajar fiskas upp och deras fenor skärs av för vidare försäljning till livsmedelsindustrin i vissa länder. EU-kommissionen konstaterar att hajfening är ett av de största hoten mot bevarandet av dessa arter.

Det europeiska medborgarinitiativet ”Stoppa hajfensfisket – stoppa handeln” är ett uttryck för allmänhetens oro för hajfiskets och hajhandelns hållbarhet globalt. Initiativet uppmanar EU-kommissionen att stoppa handeln med avlägsnade hajfenor i EU, och att utvidga den förordning som förbjuder hajfening till att även förbjuda import, export och transit för hajfenor som avlägsnats. Medborgarinitiativet registrerades i januari 2020 och lämnades till EU-kommissionen i januari 2023.

- A. Hajfening är idag förbjudet inom EU men handel med hajfenor är det inte.
- B. Om arbete för artbevarande inte hade genomförts de senaste åren hade många hajbestånd redan gått förlorade.
- C. Balansen i de marina ekosystemen är viktig för att hajbestånden ska förbli motståndskraftiga.
- D. Mänsklig påverkan är den viktigaste orsaken till det kritiska läget för många hajararter.

8. Jordbruksrådgivning

Alla EU-länder har ett system för jordbruksrådgivning. Syftet är att hjälpa bönderna att bättre förstå och uppfylla EU:s normer för miljöhänsyn, folkhälsa, djurhälsa, djurskydd, god jordbrukshävd och goda miljöförhållanden.

Jordbruksrådgivningen informerar om skyldigheter på gårdsnivå som följer av föreskrivna verksamhetskrav och normerna för god jordbrukshävd och goda miljöförhållanden. De stöttar också med information om jordbruksmetoder med gynnsam inverkan på klimatet och underhåll av jordbruksarealer, insatser för jordbrukets omställning och diversifiering av den ekonomiska verksamheten, samt om riskhantering och lämpliga förebyggande åtgärder för att motverka naturkatastrofer, andra katastrofer och djur- och växtsjukdomar.

EU-länderna ska tydligt skilja mellan rådgivningen till lantbrukarna och kontrollen av inkomststödet.

- A. Lantbrukarna kontrollerar själva användningen av inkomststödet, till skillnad från jordbruksrådgivningen som EU-länderna ansvarar för.
- B. Kontroll av inkomststöd och jordbruksrådgivning måste vara tydligt separerade.
- C. Rådgivningen och inkomststödet sköts i vissa fall av samma instans.
- D. Det är vanligen EU-ländernas ansvar att kontrollera inkomststödet.

9. RRF

Faciliteten för återhämtning och resiliens är ett tillfälligt finansiellt instrument i centrum för NextGenerationEU – en plan för att hjälpa EU att ta sig starkare och mer motståndskraftig ur den nuvarande krisen. Genom faciliteten lånar EU-kommissionen upp medel på kapitalmarknaderna genom att emittera obligationer å EU:s vägnar. Pengarna slussas därefter vidare till EU-länderna så att de kan genomföra långtgående reformer och investeringar som ska göra deras ekonomier och samhällen mer hållbara, motståndskraftiga och redo för den gröna och digitala omställningen i linje med EU:s prioriteringar. Finansieringen via det här instrumentet ska också bidra till att åtgärda de problem som har identifierats i de landsspecifika rekommendationerna inom den europeiska planeringsterminen som instiftats för samordning av den ekonomiska och sociala politiken. Faciliteten för återhämtning och resiliens är också viktig för att kunna genomföra investeringar inom energisektorn. Detta är kommissionens svar på de samhällsekonomiska svårigheter och störningar på världsmarknaden för energi som är följderna av Rysslands militära angrepp på Ukraina.

- A. Globala störningar inom energimarknaden har lett till samhällsekonomiska svårigheter som EU-kommissionen behöver agera mot.
- B. De landsspecifika rekommendationerna identifierar problem som blir lösta genom finansieringen från faciliteten för återhämtning och resiliens
- C. EU-kommissionen lånar ut medel på kapitalmarknaden för att frigöra resurser för investeringar i till exempel den digitala omställningen.
- D. Rysslands aggression mot Ukraina har påverkat facilitetens målsättningar och lett till att energisektorn har kommit mer i fokus för det finansiella instrumentet.

10. Jordbakterier

Bacillus cereus är en jordbakterie som ganska lätt kan komma in i mjölkproduktionen. Bakterien kan bilda toxin som ger magsjuka och som kan förstöra mjölken. I de flesta omgivningar finns det väldigt lite av den, eftersom den konkurreras ut av bakterier som inte ger oss människor samma sorts problem. Men eftersom den bildar sporer kan bakterien bli kvar efter pastöriseringen, när andra bakterier dör, och då får den fritt utrymme. Extra dåligt blir det för att den kan föröka sig bra i kylskåpstemperatur. Sporerna fäster sig extra hårt vid till exempel rostfritt stål, som används för att hantera mjölk. De bildar även en kletig massa som är svår att tvätta bort, och de dör inte av behandling med klorin. Genom att kartlägga de här sporens egenskaper försöker forskarna hitta sätt att få bukt med dem. De testar att ändra miljön kring sporerne med kemikalier, och ser hur de påverkas, för att hitta svagheter. På så sätt kan de optimera desinfektionsprotokollen. Det gäller att göra det på rätt sätt, så att alla försvinner. Annars riskerar resultatet att bli att man avlar fram en stam av extra motståndskraftiga bakterier.

- A. Felaktiga metoder kan bidra till resistent bakterier.
- B. Mjölk som hanterats i kärl av rostfritt stål löper större risk att förstöras av *bacillus cereus*.
- C. *Bacillus cereus* är den enda jordbakterien i mjölk som ger magsjukesjukdom, de övriga har inte sådan effekt på människor.
- D. Sporer är ett sätt för bakterien att föröka sig.